

Индивидуализиране на грижата и групови подходи

Процес и участие

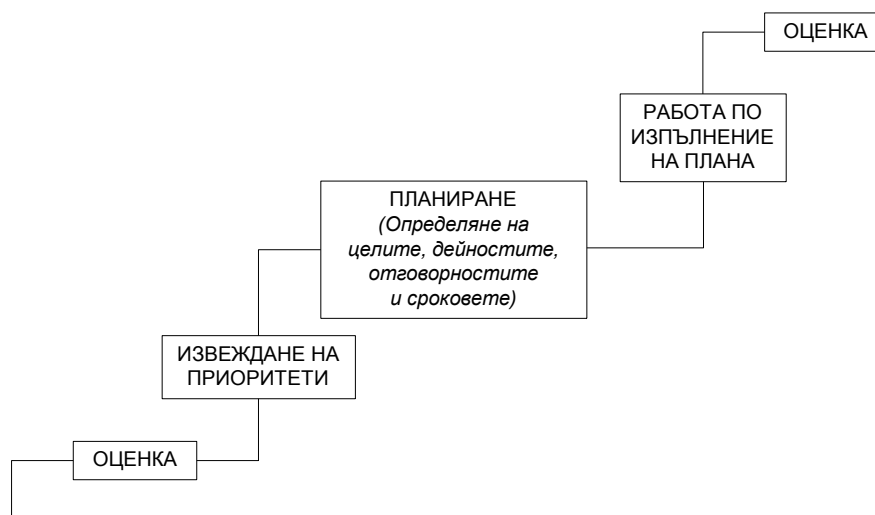
Работата по индивидуален случай сама по себе си предполага индивидуален подход към всеки един клиент – дете и неговото семейство.

Всеки случай е уникален, тъй като детето, неговите родители, обстоятелства са винаги различни и уникални. Поради тази причина потребностите на клиентите, които трябва да бъдат оценени и задоволени, са различни, както и методите за работа, които ще бъдат ефективни по случая са различни.

Индивидуалното планиране на грижата за всяко дете/младеж и неговото семейство е неизменна част от работата на специалистите.

Оценката е в основата на цялостната работа по един случай. Ако оценката не е добре обоснована, планът няма да е адекватен. Ако клиентите не вземат активно участие в изготвянето на оценката, те ще се чувстват встрани от целия процес и няма да се отнесат с необходимата сериозност към плана за работа – съответно няма да имат желание да поемат своите задължения за изпълнението му.

Цикъл на планирането в социалната работа:

Оценката на потребностите и нивото на развитие на уменията и планиране на работата сасвързани концептуално с Модела за социалната компетентост. Този модел приема, че никога не е късно да се окаже помощ на дете, младеж или семейство чрез активиране и развитие на набор от социални умения. Според психологията на развитието през живота си хората преминават през различни фази на развитие. През всяка фаза доминира една определена проблематика, която може да бъде конкретизирана с помощта на определени задания (задачи на развитие), които се детерминират от средата на живот. Тук е мястото да се направи едно изключително важно уточнение: задачите могат да се разделят на два основни вида – развиващи задачи и инцидентни задачи. Инцидентните задачи могат да се появят в определен етап от развитието на човек, но тяхното влияние не е толкова съществено и определящо. Развиващите задачи имат огромно влияние върху детето или младежа и именно те са предмет на наблюдение (и работа). Изпълняването на тези задачи се разглежда като важна предпоставка за успешното преминаване през тази фаза и за по-нататъшното развитие на човека. За да се справи успешно със задачите на своето развитие, индивидът се нуждае от определени умения. Планирането на работата по всеки индивидуален случай е насочено към развитие на умения, които ще помагат на клиентът да се справи със задачите на своето развитие.

Планирането на грижата съдържа в себе си оценка на състоянието и развитието на детето в следните основни области:

Здраве – растеж и развитие, както физическо, така и психическо, необходимост от специализирани лекарски грижи, прегледи, здравословен начин на живот, терапия и нужда от социални услуги.

Образование – образователното развитие и равнище на детето, неговите знания и умения и специалните му образователни потребности и включването му в образователната система – детска градина, училище.

Емоционално развитие и развитие на поведението – реакциите на детето по отношение на другите и самото себе си, чувствата и действията на детето, моделите на поведение, самоконтрол.

Идентичност – съзнанието на детето за себе си като отделна и ценна личност, притежанието на положително усещане за индивидуалност, възприемане на самото себе си, своите способности и ценности; чувството за принадлежност и приемане от семейството, приятелски кръг и принадлежност към определени групи.

Семейство и социални контакти – връзката с родителите и роднините, отношенията с тях или с хората, които полагат грижа, както и с други хора в живота на детето – останалите деца, съучениците, учителите, представители на различни институции; съпричастност и способност да поставя себе си в положението на друг.

Социално положение – поведението му към външния свят, впечатлението, което създава чрез това поведение, начин на обличане, чистотата, личната хигиена.

Самостоятелност – практически, емоционални и комуникативни умения, необходими за увеличаване на самостоятелността – умения за обличане, хранене, готвене, боравене с домакински електроуреди, умения за водене на независим и самостоятелен живот.

Наблюдението като техника за оценка

Оценката на поведението, уменията и социалната компетентност на детето по отношение на определените области е свързана с един период на наблюдение. Наблюдението е целенасочен процес на събиране и регистриране на информация относно поведението на детето в различните области от живота, в които ще се планират дейности за повишаване на неговата социална компетентност. Данните от наблюдението дават информация за особеностите и ежедневието на детето и ориентират по отношение силните страни и проблемните му области. Наблюдението помага да бъдат изведени и основните приоритети в работата и служи като ориентир и база за сравнение на ефективността от работата. Наблюдението трябва да се обсъжда в екипа (за да бъде то по-малко субективно) и резултатите от него трябва да се покажат и обсъждат с детето и родителите му. Това налага наблюдението да бъде добре описано.

Какво се наблюдава?

Наблюдава се как детето се храни, как общува с другите, как разговаря, как се отнася към своите задължения, как се отнася към себе си и към другите, изобщо всичко, което се случва в и с живота му тук и сега. Но всъщност, живеейки в групата, с други деца и професионалисти, детето се показва и разкрива и предоставя доста голям материал за наблюдение. Този материал е наистина огромен и понякога е трудно професионалиста да се ориентира в разнообразието на детските постъпки, действия и живот, както и какво да наблюдава. Съществува една максима, според която личността на детето е сбор от различните му поведения. А поведение е всичко това, което прави детето, т.е. оправянето на кревата, подреждането на стаята, сбиването с друго дете, псуването, истеричния плач или кикот, отиването/неотиването на училище. Това са поведенчески актове. За да направи един или друг поведенчески акт, детето се нуждае от определени умения. Така че, наблюдавайки поведението, професионалистите добиват впечатления и за наличието/липсата на определени умения.

Фиксиране на наблюдението

Фиксирането на наблюдението е едно от най-важните неща, когато става въпрос за професионална работа с дете, в която са въввлечени повече от един човек (повече от един човек работят с детето и по случая). Защо фиксирането и описването на наблюдението е важно? Защото при работа с деца не винаги $2+2 = 4$. Нещата са по-особени и не толкова прости. Често става въпрос за различни

гледни точки, за различни тълкувания на едно и също нещо. За да може това да стане, е необходимо това, което сме наблюдавали, да се фиксира по някакъв начин. Тук става въпрос за работна информация, която е важна и полезна за работата, защото поставя специфична мярка, с която можем да мерим резултатите от работата по случая.

- *Планирането на грижата е насочено към предприемането на конкретни стъпки за задоволяването на незадоволени основни потребности на детето.*

Детето попада в сферата на социално-педагогическата работа и ползва различни услуги поради факта, че по една или друга причина нормалното функциониране на семейството е нарушено. Тъй като нормалното развитие на детето, не само като биологично същество, но и като социална личност зависят в много голяма степен от семейството и родителите, нарушеното функциониране на семейството би могло да доведе до незадоволяване на определени основни потребности на детето. С помощта на оценката могат да се изведат основните приоритети и да се поставят адекватни цели за бъдещата работа.

- *Планирането на грижата обхваща определен период от време – не повече от шест месеца*

В центъра на Планирането на грижата стои детето, което непрекъснато се развива и променя. От друга страна, с течение на времето и в резултат на работата могат да настъпят промени и в отделните компоненти на случая. Могат да се променят и приоритетите на работа, а всички тези промени налагат Планирането на грижата да се прави за определен отрязък от време – не повече от шест месеца. След изтичането на този период, който в зависимост от особеностите на случая може да бъде и по-малък от шест месеца, се прави преглед на изпълнението на Плана, нова оценка и нов план.

- *Планирането на грижата е процес на договаряне между отделни партньори*

Планирането на грижата е междуведомствен и мултиекипен процес. В него участват както представители на услугата, така и социалните работници от Отделите за закрила на детето, представители на здравните и образователни услуги. В него задължително участват детето и родителите, а когато се налага и други значими за случая хора – роднини, приемни семейства и т.н. Изключително важно е да се подчертае, че при планирането става въпрос за договаряне между отделните страни и отношенията между тях трябва да бъдат поставени на партньорска основа, а не на йерархична подчиненост.

- *Планирането на грижата означава конкретна отговорност на конкретни хора.*

Планирането на грижата отговорностите се поемат не от един човек или от една институция, а се разпределят между партньорите, но винаги отговорността е конкретна - в процеса на договарянето всеки един от участниците поема конкретна отговорност за конкретно действие. В края на планирания период се проследява не само развитието на случая, но и изпълнението/неизпълнението на заложените действия или задачи и следва ново планиране и ново разпределение на отговорностите.

Планирането на преместването на децата в нова услуга и съответно адаптирането в новата среда е част от планирането на грижата. В периода на подготовка на детето за промяната в неговия живот е необходимо с особено внимание да бъдат планирани конкретни дейности, свързани с този процес!

Специализирана диагностика. Разпознаване на потребностите на детето. Конкретност при планирането и целеполагането.

Ясните формулировки относно поведението на детето са предпоставка за получаване на надеждна информация и поставяне на коректни цели на развитието. Използването на ясни формулировки, когато описваме уменията на детето дават възможност да:

- Решим дали детето има умения;

- Да му помогнем да научи следващата стъпка;

В процеса на оценка се събира информацията относно:

- Какво вече е научено;
- Поведение, където детето има нужда от помощ (възникващи умения);
- Поведения, които трябва да бъдат овладени занапред;
- Фактори, оказващи влияние върху това какво да планираме;
- Умения, които детето може да придобие непосредствено;
- Умения, които ще са най-полезни за детето и родителите;
- Умения, които ще послужат като основа за усвояването на нови умения;
- Ясното формулиране на целите е следващата стъпка в процеса на планиране.

Добрите цели са:

- *Специфични* - Ясно определени
- *Приложими* - Изпълними с оглед на наличните ресурси
- *Постижими* - Реалистични за възможностите на детето и обстоятелствата
- *Уместни* - Да имат полза и резултат за детето и семейството
- *Ограничени във времето* - Постижими за определено време

Ключови въпроси при определяне на целите:

Специфични: Ясно ли са поставени те (недвусмислени)? Могат ли да се видят техните резултати?

Приложими: Има ли клиента достатъчно ресурси за да ги изпълните (време, оборудване, обстановка, отдаденост)?

Постижими: Колко време е било нужно на детето да достигне сегашното си ниво? Сигурни ли сте, че е във възможностите на детето да ги постигне? Вземат ли предвид моментните умения на детето ?

Уместни: Подходящи ли са за възрастта (т.е. в съответствие с развитието и възрастта)? В синхрон ли са с други програми (физиотерапия, логопедична дейност, трудотерапия)? Ще бъдат ли полезни, било то като предшестваша други дейности или като умения сами по себе си?

Ограничени във времето: Възможно ли е да се постигне за определен период (до следващия преглед)? Има ли възможности целите да бъдат отстоявани през цялото време?

Аспекти на планиране, свързани с развитието

Важно е да се планират и провеждат дейности, които са адекватни на възможностите на детето. Важно е да се уверите, че планираната дейност е по силите на детето и отговаря на нивото му на развитие и по никакъв начин няма да навреди. Играчките трябва да се подбират внимателно, помощните материали понякога трябва да се приспособяват, за да се хващат по-лесно, може да има нужда от допълнителна помощ, за да се уверите, че задачата е изпълнена, въпреки че детето може да прави само отделни елементи от нея

Анализ на задачите

Анализът на задачата означава целта да се разбие на няколко по-малки стъпки или съставни умения. Чрез междинните цели се достига от базисните умения до уменията, което целим да обучим. Разделяне на задачите на малки леснопостижими цели:

- Установяване на съставящите ги умения;
- Определяне на учебна последователност (т.е. върху кои умения да се работи първо);

- Използване на подходяща помощ;
- Определяне на междинни цели.

След установяване на моментните възможности на детето и определяне на дългосрочна цел, следващата стъпка е установяване дали целта може да бъде разбита на съставни умения или малки стъпки, които ще позволят на детето да я постигне.

Следващата стъпка след определяне на съставните умения е да определим възможно най-добрата последователност на научаване. Основните принципи при тази последователност са:

- Усвояването на един компонент да направи усвояването на следващия по-лесно (преди усвояване на едни умения трябва да усвоите други);
- Най-лесните умения (според индивидуалността на детето с неговите силни и слаби страни) да се обучават първи, а по-трудните – по-късно.

За много деца стъпките все пак може да са твърде големи, за да бъдат постигнати. В такива случаи трябва да се търсят начини за смаляване на стъпките. Тайната на успеха е целите да са разделени на стъпки или по-малки цели, които да могат да бъдат постигнати за определен период.

Смаляване размера на стъпките

На детето може да се окаже разностранна помощ:

- Моделиране (демонстриране) – Демонстрира се, за да може детето да подражава. Това е особено полезно, когато детето не може да реагира единствено на устни наставления;
- Физическа помощ – сяка физическа помощ, която предизвиква желаната реакция, напр. ръчно направляване на детето в онези части от дейността, твърде трудни за него. Това често може да се окаже полезна първа стъпка, тъй като детето върши само малка част самостоятелно;
- Визуална помощ – Всички визуални указания, давани на детето, които предизвикват правилното поведение, напр. посочване на правилния предмет който детето трябва да избере; Писане на точки като помощ при писането и др.
- Жестова – понякога се включва към визуалната помощ, напр. посочване към предмет;
- Вербална помощ – Всичко казано, което предизвиква желаната реакция, например даване на инструкции, подсказване на детето на първия звук, когато иска да назове някой предмет;
- Промяна на материалите.

Намаляването големината на стъпките може да стане и по други начини:

При задачи, целящи подобряване на фината моторика, където детето би се справило със задачата, но не много добре, е полезно да се прегледат използваните материали и да се опитате да ги **степенувате**.

Пример: *Големи копчета* *Копчета на риза; Дебели настели* *Моливи;* *Големи кубове*
Малки кубчета.

Ограничаване на избора

При задачи със сортиране или намиране на съответствия, може да се окаже полезно материалите да се предоставят в такъв вид, че да се ограничи трудността на избора, който детето трябва да направи, а от там и възможността да се правят грешки.

Пример: Когато се учи някакъв цвят, може постепенно да се увеличава броя на елементите, между които се избира.

Промяна на обема работа, изискван от детето

Друг начин за намаляване размера на стъпките:

Пример: *Стоене прав* *колко секунди (време);* *Ходене* *колко далече (разстояние);*
Натрупване на кубчета едно върху друго *колко бройки (брой).*

В повечето случаи, когато правите анализ на задачата, малко вероятно е да използвате само една техника за смаляване размера на стъпките. Напълно подходящо е да използвате целия набор от методи.

Шест въпроса при правене на анализ на задачата:

- Как ще се менят междинните умения от базата до постигане на целите?
- Каква помощ ще бъде полезна? Напр.: моделиране/демонстриране, вербална, визуална (жестове) и физическа помощ.
- Как ще намалявате помощта? Напр.: от физическа към вербална.
- Има ли нужда от степенуване на материалите? Напр.: от големи към малки.
- Може ли да бъде променен обема работа, изисквана от детето? Т.е. разстояние, време брой и др.
- Може ли да бъде ограничен избора, правен от детето? Например отначало без или с много малко отвличащи вниманието елементи, като впоследствие се въвеждат повече елементи за избор.